

Cuma Sohbeti sayfası Adıyaman İl Müftülüğü tarafından hazırlanmaktadır.

CUMA
SOHBETİCUMA
SOHBETİ

İSLAM'DA RÜYA VE RÜYA İLE AMEL

Değerli okurlarımız, bu yazımızda dinimize göre rüya ve rüya ile amel konusunu gündemimize alacağız. Bazı insanların Hz. Peygamber (sav)'i rüyada görmeyi kendilerine bahşedilmiş bir ayrıcalık olarak görmeleri ve bununla insanların dini duygularını istismar etmeleri konunun ne denli önemli olduğunu ortaya koyması açısından yeterli bir sebeptir. Şimdi konumuzu temellendirmek için konu etrafındaki tartışmaları ele alacağız.

İnsan fizyonomisi üzerinde yapılan araştırmalar göstermektedir ki rüya yeme-içme gibi bir ihtiyaçtır. Tarih boyunca insanlar rüyalar hakkında tabirlerde bulunmuşlar, rüya ile gayb âlemi arasında bir bağlantı kurmuşlar, rüyaların gayb âlemine açılan bir kapı olduğu inancını taşımışlardır. Eski Mısırlılar, Asurlular ve Yunanlılarda kâhin ve büyücülerin en önemli görevlerinden birinin de rüyaları yorumlamak olduğu tarih kitaplarının sayfaları arasında göze çarpan bilgiler arasındadır.

Hız. Yûsuf (as)'ın yaşadığı dönemde rüya tabiri altın çağını yaşıyordu. Allah, her dönemde insanları hak dine çağırması için peygamberlerine yaşadıkları dönemde revaçta olan ilimlerle ilgili mucizeler vermiştir. Hız. Dâvud (a.s.) döneminde demirin revaçta olması ve ona verilen mucizenin demire şekil verme ile ilgili olması; Hız. İsa (a.s.) döneminde tıbbın ileri düzeyde olması ve ona verilen mucizenin tıbbi aciz bırakacak nitelikte olması gibi Hız. Yûsuf (a.s.)'a verilen mucize olan *te'vîlü'l-ehâdis (rüya yorumlama)*, rüya tabirinin altın çağını yaşayan Mısırlıların aciz bırakmıştır. Cahiliye döneminde de rüya tabiri yaygın bir durumdaydı. Kâhinlerin görevleri arasında rüyaları yorumlamak da vardı. Şimdi rüyanın mahiyeti hakkında birkaç kelam edelim:

Sözlükte görmek anlamına gelen rü'yâ, kişinin uykusunda görmüş olduğu tasavvurlar, uyku sırasında aynen uyanıkmiş gibi çeşitli olayların yaşanması halî, şeklinde tarif edilmektedir.

Tasavvuf ehline göre bilgi edinme yollarından biri olarak kabul edilen rüyanın, tasavvufta önemli bir yeri vardır. *"İnsanların kalplerinde yaratılan ve karar kılan şeyin tasavvur ve hayal yoluyla idrâk edilmesi"* demek olan rüya, süfillerce bir tür kerâmet, bir çeşit müjde olarak kabul edilmiştir. Rüyanın ruhla görülüp, akılla anlaşıldığı şeklinde bir takım yorumlar da vardır. Böyle düşünenlerden birisi de meşhur rüya yorumcusu Nablûsî (ö. 1143/1731)'dir.

Bu tür tasavvurlar hakkında Hz. Ömer'in; *"Allah (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, değerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır"* (Zümer Suresi, 39/42) ayeti ile ilgili olarak Hız. Ali'ye: *"Ruh, rüyasında yükselir; ruhun gökte iken gördüğü şey gerçektir; fakat ruh bedene döndürülürken şeytan onun önüne çıkar ve onu yanıltır. Şeytanın araya sokulmasıyla görülen rüya bâtl olur."* dediği rivayet edilmektedir.

Bilgi Kaynağı Olması Açısından Rüya ve Rüya ile Amel:

Hadis âlimleri arasında rüya konusu genellikle rüyada hadis rivayeti çerçevesinde ele alınmaktadır. Hadis âlimleri rüya, keşif ve ilham yoluyla hadis nakil ve tashihiye karşı çıkmışlardır. Dinin ahkâmına kaynaklık görevi yapan hadislerin rivâyet ve tashihi, herkesi bağlayacak ve her türlü subjektiflikten uzak olması gereken ilmi ve teknik bir problemdir. O halde bu gibi konularda ilmin tartışılmaz, herkesi iknâ eden ve herkesi bağlayan kuralları geçerli olmalıdır. Bilgi kaynağı olması açısından rüya etrafındaki tartışmaları şöyle sırayabiliriz:

Kendisi de bir mutasavvuf olan Kelebâzî (ö. 380/990), süfillerin aksine âyet, hadis ve ahkâm konularında keşif

yoluyla değil, çalışmak ve öğrenmek suretiyle bilgi elde edilebileceğini ifade etmiştir. Şâtîbî (ö. 790/1388), şeriatı uygun olmayan ve dini kaidelerle çelişen rüyalar ile amel edilemeyeceğini; Peygamberlerin rüyaları dışında rüyaların, ahkâm konusunda delil olmayacağını; rüyada görülen şeyler hususî olarak ünsiyet, müjde ve inzar (uyarı) türünden olabileceğini fakat rüyanın gereğiyle kesin hüküm verilemeyeceğini ve bunların üzerine bir asıl, binâ edilemeyeceğini söylemektedir.

Rüyada görülen sembollerin, dinin temel öğretileriyle çelişmesi durumunda rüya ile amel edilemeyeceği mutlakdır. Örneğin, rüyasında bir kişiye, falanca kişi hırsızlık yaptı, haydi elini kes veya falanca kişi zina etti, git ona had cezası uygula vb sözler söylene, bu tür rüyalarla amel edilmez. Çünkü had cezaları için yakaza/uyanıklık halindeki şahitlerin getirilmesi Kur'an'ın (Nur Suresi, 24/4) apaçık bir emridir. Bir kişi hakkında iyi veya kötü bir kanaat sahibi olmayı öngören rüyaların görülmesi de bu kabildendir. Nitekim hadis âlimleri hadis alırken, raviler hakkında subjektiflikten uzak tamamen gözleme ve ilme dayalı araştırmalar yapmışlardır.

Hiç şüphesiz Allah (c.c.) dinini, *"Bugün size dininizi tamamladım."* (Mâide Suresi, 5/3) âyetiyle kemâle erdirmiştir. Bundan dolayı Hız. Peygamber (s.a.v.)'in vefâtından sonra, O'nun rüyasında görene söylediği bir sözün, yaptığı bir işin delil ve hüccet olacağını gösteren bir delil de bize ulaşmamıştır. Allah (c.c.), din olarak gönderdiği öğretileri, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in sünnet ve yorumu ile mükemmelleştirdikten sonra O'nun ruhunu kabzetmiştir. O'nun vefâtı ile şer'î hükümlerin tebliğ ve açıklaması için var olan peygamberlik kurumu sona ermiştir. Bu durumda, uyku halindeki kişinin zabt yönünden sağlak olduğunu farzetsek bile, rüyasında Hız. Peygamber (s.a.v.)'den gördüğü fiil ve duyduğu sözün hem kendisi, hem de ümmetin diğer fertleri için delil olmayacağı anlaşılır. Bu sözlerden, rüyasında Hız. Peygamber (s.a.v.)'i görenin rüyası gerçek olsa bile, bununla şer'î bir hükümün sâbit olmayacağı ve uyku halinde olan kişinin hıfzının olmaması sebebiyle rivâyete ehil kabul edilemeyeceği kanaati anlaşılmaktadır.

Kadı İyâz ve Nevevî gibi muhaddisler de, bir hükümün sâbit olmasını ya da bâtlı olmasını ispat etme konusunda, rüyanın delil olamayacağı görüşünü savunmuşlardır. Nevevî düşüncelerini şu gerçeklere dayandırmaktadır: *"Çünkü uyku halinde, rüyayı görenin, rüyasında duyduğuna zapt ve tahkik etmesi mümkün değildir. Ayrıca âlimler, rivâyeti ve şehâdeti kabul edilebilmesi*

için kişinin, uyku halinde değil, uyanık halde olması, gâfil olmaması, çok hata yapmaması ve hâfızasının bozuk olmaması vb şartları taşınması gerektiği hususunda görüş birliği halindedirler. Oysa uyku halindeki kişi, bu niteliklerden yoksundur." Yine İmam Nevevî, rüya ile bir hükümün sâbit ve bâtlı olmayacağı hususunda ulemânın ittifak halinde olduklarını beyan etmektedir.

Rüya veya keşif yoluyla Hız. Peygamber'den hadis almak ve bu tür hadisler üzerine bir takım hüküm veya anlayışlar binâ etmek açıkça subjektif ve ispatlanması mümkün olmayan bir yaklaşımdır. Ayrıca bu tür bir yaklaşımın suistimallere açık olduğu da ortadadır. Zira hadis olduğu söylenen bu tür sözleri dini bakımdan bir değer atfedilecek olursa, önüne gelenin her istediğini *"Ben bunu keşf veya rüya yoluyla aldım."* diyerek Hız. Peygamber'e nisbet etmesi ölümlü hiçbir engel kalmaz; İslâm'a en yabancı ve en aykırı düşünceler kolaylıkla Hız. Peygamber'e yamanabilir. Ayrıca *"sünnet"*, ancak Hız. Peygamber'in (s.a.s.) kendi döneminde teşekkül etmiş ve olup bitmiş bir olgudur. Hız. Peygamber'in vefâtından sonra keşif, ilham veya rüya yoluyla artık yeni bir *"Peygamber Sünneti"* ihdas veya icat etmek mümkün değildir. Diğer taraftan rüya, ilham, keramet veya gizli bazı esbab ile gaybi bazı şeyler bilinebilse de bunların hiç birisi zann ve vehimden kurtulmuş tam bir keşif ve izhar manasında yakînî bir ilim değildir.

Tüm bu bilgiler ışığında İslâm'ın amacı insanları rüya, keşif ve ilham yoluyla bilgi sahibi yapmak değildir. İnsanlar, yakaza/uyanıklık halindeki hal ve davranışlarından sorumludurlar. Uyku ve uyku halinde iken görülen rüyalar, insanın sorumlu olduğu çerçevenin dışındadır. Hız. Peygamber, sorumluluğun kendisinden kaldırıldığı üç kişiden birinin de uyanık kişi olduğunu belirtmektedir. Çünkü uyanık kişi teklif ehli değildir. Kendisinden kalemin (sorumluluğun) kaldırdığı kişinin göreceği rüyanın zandan ve vehimden halî olması, ahkâm konusunda delil olması düşünlülemez. Buna göre insanın sorumlu olduğu alan uyanıkken yaşadığı anlardır. Rüya, keşif ve ilhamın delil kabul edilmesi durumunda, her inanç ve ekolün müntesipleri, kendi ekollerinin savunduğu görüşlerin doğruluğunu bu yollarla iddia edecek; diğer görüşlerin bâtlı ve yanlış olduklarını söyleyerek iptaline çalışacaktır. Böylesi bir başboşluk ve çarışan ölçüler karmaşası da, evrensel bir din olan İslâm'ın özelliğini yansıtılmaktadır.

Murat KURT
Çelikhan İlçe Müftüsü